

จิตรกรรมร่วมสมัย: บทบาทและสถานภาพของเพศหญิงในวัฒนธรรมไทย – จีน*

Contemporary Painting: The Role and The Status of Women in Chino-Thai Culture

ศิริก้อย ชุตาทวีสวัสดิ์**

Ms. Sirikoy Chutataweesawas

บทคัดย่อ

รากเหง้าวัฒนธรรมจีนสืบทอดจารีตจากแนวคำสอนของขงจื้อในระบบปิตาธิปไตย (Patriarchal kinship) ที่ควบคุม กำกับ สถานภาพและบทบาทของสตรีจีนในครอบครัวและสังคมที่สะท้อนกรอบบรรทัดฐานที่ครอบงำ และกดดันต่อเพศหญิงในสังคมจีน บทความวิจัยนี้มุ่งที่จะอธิบายกระบวนการในการเชื่อมต่อและถ่ายทอดความรู้สึก ความทรงจำ และประสบการณ์ของจีนโพ้นทะเลและลูกหลานจีนในสังคมไทยผ่านการถ่ายทอดด้วยภาพแทนบุคคลในรูปลักษณะตุ๊กตาเพศหญิงกระเบื้องเคลือบ ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนผ่านศิลปวัตถุ ผสานกับการเขียนมังกรด้วยเทคนิคลวดลายครามในศิลปะเก่าแก่ของจีนที่แสดงถึงสัญลักษณ์เพศชาย ร่วมกับลวดลายที่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ภายใต้จินตนาการของผู้วิจัย

ผู้วิจัยบูรณาการประสบการณ์ที่เป็นจีนแต่จีวของตนเอง เข้ากับการศึกษาวิจัยเอกสาร รวมทั้งจากงานนวนิยาย ละคร และการวิจัยด้วยวิธีชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มสตรีจีนแต่จีว 3 ช่วงอายุ ประกอบด้วย จีนโพ้นทะเล (Oversea Chinese) อายุมากกว่า 70 ปี ไทย – จีน ชาวไทยเชื้อสายจีน (Chino-Thai) อายุ 70-50 ปี และ ลูกหลานจีน (Descendant) อายุต่ำกว่า 50 ปี โดยให้กลุ่มตัวอย่างเล่าถึงประสบการณ์ที่ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตขึ้นภายในระบบครอบครัวปิตาธิปไตยของวัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมไทย – จีน ผู้วิจัยใช้แนวคิดของศิลปะสตรีนิยม ผสานกับการวิเคราะห์สัญลักษณ์การแทนค่าทางศิลปะ ร่วมกับการตีความใหม่โดยสร้างจินตภาพจากเรื่องเล่าสู่แรงบันดาลใจจนพัฒนาเป็นงานศิลปะสร้างสรรค์จิตรกรรมร่วมสมัย โดยสร้างกระบวนการ ขั้นตอน ในการสร้างสรรค์การแปลความหมายจากแรงบันดาลใจไปสู่การหาคำตอบในเชิงงานวิจัย การถอดรหัสความหมายทางวัฒนธรรมขั้นต้น ไปสู่กระบวนการคัด

* บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เผยแพร่สำหรับสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The aim of this article is to publish in order to finish D.F.A degree in Chulalongkorn University

** ** นิสิตระดับปริญญาบัณฑิต หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร 084-6569990 อีเมล sirikoy.chu@kmutt.ac.th อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ กมล เผ่าสวัสดิ์ (Assoc. Prof. Kamol Phaosavasdi) ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Ms. Chutataweesawas is a D.F.A Visual Art student in Doctoral of Fine Art program, Visual Art Department, The Faculty of Fine and Applied Art, Chulalongkorn University. Contact: +6684-6569990, Email: Sirikoy.chu@kmutt.ac.th, Supervisor: Assoc. Prof. Kamol Phaosavasdi

สรร การสร้างพื้นที่ว่างที่ประกอบขึ้นระหว่างจิตรกรรมแบบตะวันตกที่มีมิติแบบเหมือนจริง (Realistic) ไปสู่การผสมรวมของพื้นที่ว่างแบบตะวันออก

คำสำคัญ: จิตรกรรมร่วมสมัย / บทบาทและสถานภาพเพศหญิง / วัฒนธรรมไทย – จีน

Abstract

The Chinese tradition is mainly rooted in patriarchal kinship, which regulates the role and status of Chinese women within familial and social aspects of their culture. The goal of this paper is to explain the process of connecting and transferring the feelings, memories, and experiences of Chinese migrant women in Chino-Thai culture through portraiture painting with the form of a Chinese doll. The Chinese traditional motifs' symbols were investigated and classified according to the meaning of each Chinese art element which can represent male and female symbols. This creative research presents the Chinese porcelain doll with a recreated traditional motif crafted through the researcher's imagination. It narrates the meaning of the repression of women under the male-dominated culture.

The researcher integrates her own Teochew (Chinese ethnicity) experiences in this culture (self-narrative), and includes Chino-Thai literature (novels, soap operas) as well as ethnographic research methodology, which includes interviews of Teochew women from three generations: first generation Chinese migrants (over age 70), Chino-Thais (age 70-50), and Thais (under age 50). They were asked to narrate their own aspects and experiences about their upbringing and growing up under Chinese patriarchal culture. The researcher uses the semiotic analysis and interpretation of the interview data to inform the creative language of a series paintings that conveys the feelings, memories, and experiences of Teochew women.

Keywords: Contemporary Painting / the Role and Status of Women / Chino – Thai Culture

บทนำ

กว่าสองศตวรรษมาแล้วที่ชายจีนโพ้นทะเลอพยพได้ลงหลักปักฐานในไทยและแต่งงานกับหญิงไทย ลูกหลานได้รับการเรียกขานว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีน (Williams, 1966) ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนรวมราว 9.4 ล้านคน หรือ 14% ของประชากรไทยทั่วประเทศ (William Skinner, 1973: 25) อย่างไรก็ตามยังไม่นับรวมคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่ได้กลืนกลายเป็นคนไทยไปแล้ว ซึ่งพบว่ามีคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ 5 กลุ่ม โดยจีนแต่จิวเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด อพยพมาจากจังหวัดกวางตุ้งซึ่งตั้งอยู่ติดทะเลจึงทำให้สะดวกต่อการลงเรืออพยพมาประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มที่งานวิจัยนี้เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง

บรรทัดฐานเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวแบบปิตาธิปไตยที่ยังคงฝังรากลึกอย่างแข็งแรงจวบจนปัจจุบัน คำว่า ปิตาธิปไตย หมายถึงกฎของพ่อ หรือผู้มีอาวุโสสูงสุด ซึ่งใช้อธิบายระบบครอบครัวที่มีชายเป็นใหญ่และมีบทบาทเป็นผู้นำ ให้คุณค่าทางศีลธรรม มีเกียรติในสังคม ครอบครองและควบคุมทรัพย์สินของ

ครอบครัวซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับชาวจีนอพยพทั่วโลก ที่ใช้เป็นกรอบความคิดที่ถือเป็นธรรมเนียมและข้อปฏิบัติที่ทำกันมาอย่างฝังราก ในสังคมวัฒนธรรมจีนก็ปรากฏประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งแสดงความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายรวมทั้งการกดขี่ การสร้างมายาคติให้ผู้หญิงถูกครอบงำทางความคิดว่าตนนั้นด้อยค่าไม่อาจทัดเทียมชาย หลักความเชื่อตามลัทธิเต๋าและขงจื๊อของชาวจีนนั้นมีหลักสำคัญสามประการคือ หนึ่งการเคารพบูชาบรรพบุรุษ สองความเชื่อเรื่องวิญญาณ สามความเชื่อเรื่องสวรรค์ หลักความเชื่อทั้งสามนี้ล้วนแฝงนัยยะทางการเมืองการปกครองอันมีผู้ชายเป็นใหญ่รวมทั้งอำนาจในพื้นที่ซึ่งแสดงสถานะของหญิงว่าไม่มีสิทธิ์รุกร้าปริมณฑลของชายลักษณะดังกล่าวซึ่งบ่งชี้ความเป็น ปิตาธิปไตยอย่างเด่นชัด (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2555: 30-45)

จากค่านิยมทำให้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่สะท้อนในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่สามารถเล่าเรื่องราวความเจ็บปวด ความอดทนต่อสภาวะที่เกิดขึ้นเพียงเพราะข้อกำหนดด้านเพศในบรรทัดฐานทางสังคม ลัทธิสตรีนิยม เป็นแนวทางที่นำเสนอมุมมองทางความคิดที่เพศหญิงสะท้อนสภาวะภายในต่อความกดดันทางสังคมที่บีบคั้น และตั้งกฎเกณฑ์ความไม่เสมอภาคที่เป็นดั่งจารีตในสังคม การตั้งคำถามและไม่ยอมรับแก้อคติเพศที่กำหนดให้จากวัฒนธรรมหรือสังคม โดย Suzanne Lacu ประกาศจุดมุ่งหมายของศิลปะลัทธิสตรีนิยมที่จะเข้าไปมีอิทธิพลและแทรกแซงทางทัศนคติ ทางวัฒนธรรมและเปลี่ยนค่านิยมทางความคิด โดยเปิดโอกาสและพื้นที่ที่ไม่เคยปรากฏสำหรับผู้หญิงและศิลปินอีกหลายกลุ่มมาก่อน อีกทั้งยังปูทางให้แก่ศิลปะแบบแสดงตัวตน (Identity art) และศิลปะกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (Activist art) ที่เกิดขึ้นในปี 1980 (Elizabeth Garber, 1990: online)

การเล่าเรื่องตัวเองผ่านประสบการณ์ที่เจ็บปวด ด้วยการใช้ภาพสัญลักษณ์แทนความหมาย อารมณ์และความรู้สึก ก็เป็นแนวทางที่ศิลปินหลายคนเลือกใช้ ฟรีด้า คาโล (Frida Kahlo, 1907-1957) ศิลปินหญิงชาวเม็กซิโกที่ถูกยกย่องให้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มสตรีนิยม เธอได้เขียนภาพความเจ็บปวดจากประสบการณ์ที่ผู้หญิงหลายคนต้องประสบ ทั้งในเรื่องของการแท้งบุตร และการทำแท้ง การเกิด การให้นมบุตร ท่ามกลางสิ่งๆที่เสมือนข้อห้ามและเป็นสิ่งที่เป็นประสบการณ์ของผู้หญิงหลายคนที่ถูกปฏิเสธและไม่เปิดเผย ฟรีด้า กล่าวถึงภาพบุคคลของเธอว่า “ภาพเหล่านั้นเป็นการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาของตัวฉันเอง” ซึ่งเป็นการสร้างแนวทางที่แบ่งปันประสบการณ์ที่ผู้หญิงโดยทั่วไปประสบ (Maddy Crehan, 2016: online)

ผลงานของ จอร์เจีย โอ คีฟฟี (Georgia O'Keefe, 1887-1986) ในภาพผลงาน “เส้นสีเทากับสีดำ สีฟ้า และสีเหลือง” (Grey Lines with Black, Blue and Yellow, 1923) เป็นการใช้ภาพสัญลักษณ์ทางชีวภาพของดอกไม้ ที่ทำให้เกิดการวิพากษ์ในความกำกวมของภาพเพียงเฉพาะภาพ “ดอกไม้” หรือภาพอวัยวะสืบพันธุ์ของเพศหญิง งานของเธอกลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการการตั้งคำถามในกลุ่มสตรีนิยม เนื่องจากสังคมตีความว่าศิลปินกลุ่มสตรีนิยมมักสร้างสรรค์ผลงานบนฐานของกายวิภาคสตรี

แนวคิดดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนในการสร้างสรรค์ผลงานของกลุ่มศิลปินหญิงตะวันออกหลายคน ที่สะท้อนการบันทึกเรื่องราวของการเป็นแรงงานของเพศหญิงในบ้าน ด้านประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ชีวิต และอารมณ์ความรู้สึกที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวข้องกับผู้หญิง (Feminine) หรือใช้ประสบการณ์ของตนถ่ายทอดผ่านมุมมองแบบผู้หญิง เช่น ผลงานของ Lin Tianmiao ศิลปินหญิงจีน ที่ได้รับรางวัล Asian Art World ปี 1990 โดยศิลปิน

หญิงน้อยมากที่จะได้รับรางวัลนี้ เธอสร้างสรรค์ผลงานในชุด “Bound and Unbound” (1995-1997) ด้วยการเล่าเรื่องจากความทรงจำและประสบการณ์ส่วนตัวผ่านวัตถุที่ใช้ในการทำงานบ้านด้วยการใช้ด้ายจากฝ้ายพันเข้ากับอุปกรณ์ในบ้านเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของแรงงานภายในบ้านของเพศหญิง หรือ ผลงานของ Adeela Suleman ศิลปินหญิงที่ใช้วัตถุที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านในชื่อ “Untitled” (2009) โดยใช้ปืนโต กระทะ ซ้อนและอุปกรณ์ในครัว โดยอุปกรณ์ในชีวิตประจำวัน มาผสมรวมเป็นหมวกกันน็อกและโครงกระดูก เป็นการสะท้อนการแบกรับภาระจากเพศสภาพในบ้าน

อารยา ราชบุรุษจำเริญสุข ศิลปินหญิงไทยที่นำเสนอเรื่องราวของเพศ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ผ่านการเล่าประสบการณ์ชีวิตและบทบาทสตรีในสังคม ในสาขาศิลปะการแสดง (Performance Art) หญิงไทย ที่เล่าเรื่องการถูกกดขี่บทบาท ปิดกั้น ด้วยคุณธรรมทางบรรทัดฐานสังคม ของเพศหญิงในสังคมไทย ในผลงาน Reading for Female Corpse, 1997 ด้วยวิดีโอการแสดงสดด้วยวิธีการที่ศิลปินนั่งบนเก้าอี้และอ่านหนังสือให้ศพผู้หญิงที่ถูกห่อด้วยผ้าห่อศพในโลง

ศิลปินหญิงที่นำเสนอเรื่องราวในบ้านของเพศหญิง กวิตา วัฒนะชยังกูร สร้างสรรค์ผลงานในชุด “งานของผู้หญิง” และ “ความเป็นวัตถุของร่างกาย” โดยใช้สื่อศิลปะการแสดง (Performance Art) นำเสนอด้วยรูปแบบวิดีโออาร์ต (Video Art) ในผลงานชุด “Onto Fabric” ที่เธอแสดงเป็นเสื้อผ้าที่ใช้ชีวิต และกำกับตัวเองให้มีสำนึกว่าตนเองเป็นวัตถุในงานบ้านของผู้หญิงในสังคม เช่น รวตากผ้า ไม้ถูพื้น เธอต้องการสะท้อนมุมมองของเพศหญิงไทย ที่ต้องแบกรับและทำงานบ้านภายใต้เงื่อนไขบรรทัดฐานทางสังคมและข้อจำกัดทางเพศ

แนวคิดในการจำกัดสิทธิสตรีจีนในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นในศิลปะหลายแขนง ทั้งในด้านกวีนิพนธ์ ละคร และภาพยนตร์ ซึ่งแสดงภาพประเพณีดั้งเดิมที่กดขี่บทบาทของเพศหญิงในครอบครัวอนุรักษ์นิยมตามแนวคิดและข้อปฏิบัติของขงจื๊อในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีการศึกษาวิจัยทางด้านศิลปะแบบทัศนศิลป์ที่สร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงบทบาทและสถานะของสตรีในวัฒนธรรมไทย-จีน ในโครงสร้างแบบครอบครัวปิตาธิปไตย จิตรกรรมถือเป็นผลงานศิลปะที่มีประสิทธิภาพที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสร้างสรรค์จินตภาพที่เผยให้เห็นความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ผ่านภาษาทางทัศนศิลป์และไวยากรณ์ทางศิลปะ โดยผู้วิจัยใช้การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจากประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะความเป็นหญิงในครอบครัวอนุรักษ์นิยมจีน เป็นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานนี้ โดยผู้วิจัยรวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ ศิลปะจีนที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตที่สามารถเป็นตัวแทนสะท้อนชีวิตของเพศหญิง ด้วยการใช้กรอบการตีความสัญศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความหมายเป็นการศึกษาว่า “สิ่งแทนความ” (Representation) กระบวนการที่ทำให้เข้าใจความหมาย (Comprehend Meaning) และกระบวนการให้ความหมาย (Attribute Meaning) ไปสู่การสร้างสรรค์ภาพโดยใช้ภาพลักษณ์ของตุ๊กตาจีนในฐานะวัตถุที่สามารถแสดงอารมณ์ และตัวตนทางเพศ อีกทั้งด้วยภาพลักษณ์ของศิลปวัตถุที่แสดงออกได้แบบมนุษยจึงทำให้เป็นสะพานเชื่อมต่อไปยังอัตลักษณ์ของคนจีน และยิ่งไปกว่านั้นยังแสดงให้เห็นถึงรากทางวัฒนธรรมจีนที่สะท้อนผ่านรูปลักษณ์ทางศิลปะในชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืน อีกทั้ง เคอร์ติส แอล คาร์เทอร์ (Curtist L. Carter, 1993: 8) เสนอแนวคิดที่ว่า ตุ๊กตาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดการสร้างผลงานศิลปะมาหลายยุคหลายสมัย มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และในหลายครั้งเป็นตัวแทนแห่งยุคสมัย เป็นเครื่องมือในการสร้างกระแสวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างดี ตุ๊กตาเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ที่เต็มไปด้วยการ

อุปมาอุปไมย และเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วโลก สามารถแสดงถึงจิตวิญญาณ บริบททางสังคม ผ่านท่าทาง ใบหน้า และการแต่งกายในแบบสังคมนั้น ๆ รวมถึงแสดงถึงคุณลักษณะทางวัตถุที่สังคมนั้น ๆ ให้คุณค่าภายใต้ขนบแบบประเพณีนิยม

ผู้วิจัยจึงนำประสบการณ์ส่วนตัวเป็นแรงบันดาลใจ ไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยผ่านภาพลักษณ์ตุ๊กตาจีน: ความทรงจำจากบทบาทและสถานะของเพศหญิงในวัฒนธรรมไทยจีน ผ่านกระบวนการหาความหมายของแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานที่ครอบคลุม ประสบการณ์ ความรู้สึก ความทรงจำ และเรื่องเล่า (Narratives) ของสตรีจีนแต่จิวในสามช่วงอายุที่แตกต่างกัน ด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ความรู้สึก จดบันทึกพร้อมทั้งจัดกลุ่มเรื่องเล่าในแต่ละช่วงอายุ นำมาใช้เป็นกรอบกำหนดเนื้อหาที่ผู้วิจัยจะสร้างสรรค์ ในผลงานชุดนี้โดยแบ่งกลุ่มผลงานออกเป็น 3 ชุด คือ ช่วงวัยเด็ก (Childhood) ช่วงวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) และช่วงวัยสูงอายุ (Old Age) เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทและสถานะที่เปลี่ยนแปลงของเพศหญิงจากสถานะของเด็กหญิง สู่สถานะของหญิงสาวและแม่ จนไปสู่สถานะในการเป็นย่า/ยาย สะท้อนสภาวะที่เปลี่ยนแปลงของเพศหญิงที่ถูกกำหนดและคาดหวังจากจารีตปฏิบัติ ซึ่งในทุกขณะของชีวิตก็ยังสะท้อนประสบการณ์แง่มุมเรื่องงานภายในบ้านที่ถูกตีตราว่าเป็นภาระเพศหญิง ภาพลักษณ์ของตุ๊กตาจีน จึงเป็นเสมือนตัวแทนภาพบุคคล (Portraiture) ของสตรีจีน เนื่องจากภาพเหมือนบุคคล เป็นภาพตัวแทนที่มีความจำเพาะและเป็นปัจเจกแสดงอัตลักษณ์ของบุคคล ภาพเหมือนบุคคลไม่เพียงแต่เป็นการบันทึกคุณลักษณะของบุคคลนั้นๆ หากแต่บอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในภาพ นำเสนอภาพที่มีชีวิตชีวาของการเคยมีอยู่จริงในสถานที่ใดที่หนึ่งของบุคคลนั้นๆ (Beth Gersh-Nesic, 2017: online) และการใช้สีในโทนเย็นตามความรู้สึกสะท้อนสภาวะความทุกข์ การอดกลั้น และความเศร้าของเพศหญิงในแต่ละช่วงวัย เนื่องจากสีเป็นตัวการหนึ่งที่สามารถจะนำพาหรือสื่อสารสาระการแสดงออกทางสภาวะอารมณ์ความรู้สึกของผลงานไปสู่ผู้ดูได้เป็นอย่างดี (พงศ์ศิริ คิตติ, 2559: 2276)

ผู้วิจัยใช้รูปแบบลวดลายบนเครื่องลายครามซึ่งเป็นศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชาวจีน จัดวางเรื่องราวลงบนร่างกายของตุ๊กตา โดยใช้ลวดลายมังกรที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของเพศชาย และความยิ่งใหญ่และอำนาจของประเทศจีนเป็นองค์ประกอบเน้น (Emphasis) ในตำแหน่งบนของร่างกาย และใช้จิตรกรรมเล่าเรื่องวิถีชีวิตจากเรื่องเล่าของเพศหญิงในชีวิตประจำวันที่ต้องทำงานภายในบ้าน เป็นส่วนรอง (Subordination) เป็นการร้อยเรียงไวยากรณ์ทางศิลปะโดยการตีความใหม่ของผู้วิจัย ด้วยรูปแบบจิตรกรรมร่วมสมัย สร้างพื้นที่เชื่อมและสอดประสานการใช้พื้นที่การสร้างสรรค์ทั้งแบบตะวันตก กล่าวคือการสร้างพื้นที่โดย “รอบตัวตุ๊กตา” ที่ใช้กลวิธีสร้างสรรค์แบบเหมือนจริง (Realistic) แบบตะวันตก และพื้นที่ “ในตัวตุ๊กตา” ใช้จิตรกรรมลวดลายคราม ด้วยวิธีการเล่าเรื่องแบบตะวันออก ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปในงานของ อัจจิมา เจริญจิตรตานนท์ (2559: 2359) สรุปการศึกษาการสร้างสรรค์จิตรกรรมของศิลปินทั้งทางฝั่งตะวันตกและตะวันออกว่า โลกตะวันตกพยายามจำลองธรรมชาติให้เหมือนจริงตามที่ตาเห็นอย่างเที่ยงตรงที่สุดอย่าง “ภาวะวิสัย” ตรงข้ามกับศิลปินตะวันออกที่มีปรัชญาความเชื่อว่าความงามและความจริงมาจากโลกภายในที่เห็นได้ด้วยปัญญาและจิตใจในแบบ “อัตวิสัย” ผสมผสานกันในผลงานจิตรกรรมชุดนี้ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวที่สะท้อนการถูกครอบงำ การให้คุณค่าและความสำคัญที่ต่างกันทางเพศ การแบ่งแยกและการกดขี่บทบาท แสดงถึงความรู้สึกเจ็บปวด ทุกข์

ทรมาน ความอดกลั้น การจ่ายยอมต่อความไม่เท่าเทียม และการด้อยคุณค่าของตนเอง ในบทบาทของเพศหญิง ภายใต้ระบบปิตาธิปไตยแบบค่านิยมทางวัฒนธรรมไทย – จีน ผสานมุมมองของห้วงเวลาหนึ่งจากความทรงจำภายในสถาปัตยกรรมผสมแบบวัฒนธรรม ไทย – จีน

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

การวิจัยสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนี้ เป็นอธิบายถึงกระบวนการสร้างสรรค์จากแรงบันดาลใจที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตและเรื่องราวในสังคมของเพศหญิงในวัฒนธรรมไทย – จีน ผ่านสัญลักษณ์ที่สะท้อนบทบาทและสถานภาพของเพศหญิงผ่านภาพลักษณ์ของตุ๊กตากระเบื้องจีน ที่กั้นนัยยะบนพื้นที่ระหว่างวัตถุ และตัวแทนของเพศหญิง ผวนกับลวดลายมังกรซึ่งเป็นภาพลักษณ์แทนเพศชาย เป็นดั่งพันธนาการที่ครอบงำควบคุม และกำหนดขอบเขตการมีอยู่ในครอบครัวของเพศหญิง ผู้วิจัยสามารถสรุปการศึกษาเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ ความเปลี่ยนแปลงใน วัฒนธรรม ที่กำหนดบทบาท และสถานะภาพของเพศหญิงจีนจากบทบาทและความทรงจำในบริบทสังคมไทย 3 ช่วงอายุ ระหว่างปี พ.ศ. 2460-2560
2. เพื่อศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ สัญลักษณ์ทางศิลปะ ความเชื่อ ที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับเพศและศิลปะจีน เพื่อใช้ในการสร้างภาษาทางจิตรกรรม
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยสะท้อนความทรงจำของสถานภาพเพศหญิงผ่านตุ๊กตาจีน

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ด้านพื้นที่ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลใน 3 ชุมชนจีนแต่จีวที่เก่าแก่ มีขนาดใหญ่และคงรูปแบบวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม ประกอบด้วย ชุมชนจีนเยาวราช และชุมชนจีนตลาดพลู จังหวัดกรุงเทพมหานคร และชุมชนจีนชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

การสัมภาษณ์สตรีจีนแต่จีวจำนวน 3 ช่วงอายุ ผู้วิจัยใช้กระบวนการทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic research, Tony L Whitehead, 2005: 9-10) ประกอบด้วย จีนโพ้นทะเล (Oversea Chinese) อายุมากกว่า 70 ปี คนไทยเชื้อสายจีน (Chino-Thai) อายุระหว่าง 70-50 ปี ลูกหลานคนจีน (Descendent) อายุน้อยกว่า 50 ปี

ด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจำนวน 10 ชิ้น โดยแบ่งตามช่วงอายุของเรื่องราวที่ได้สัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงอายุ ดังนี้ ช่วงวัยชรา จำนวน 2 ชิ้น, ช่วงวัยผู้ใหญ่ จำนวน 4 ชิ้น, ช่วงวัยเด็ก จำนวน 4 ชิ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยพัฒนาและทดลองเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่เหมาะสมกับกรอบความคิดที่ใช้ในการนำเสนอในผลงานวิจัยสร้างสรรค์ชุดนี้ แบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาองค์ความรู้ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์จากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่มีการสืบค้นและวิจัยไว้เบื้องต้น เกี่ยวกับแนวคิดบนฐานโครงสร้างแบบ ปิตาธิปไตย (Patriarchal Kinship) ที่หยั่งรากในระบบจารีตและบรรทัดฐานทางสังคมของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ และชาวไทยเชื้อสายจีน แต่จิวที่อพยพไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อกำหนดขอบเขตของการศึกษา ทำให้เข้าใจที่มาและกรอบความคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานะภาพเพศหญิงในวัฒนธรรมไทย – จีน รวมถึงความเข้าใจในพิธีกรรมสัญลักษณ์ และความหมาย ที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ ใช้เป็นแง่มุมในการตีความและทำความเข้าใจรูปแบบในค่านิยมดังกล่าว ร่วมกับการศึกษารูปแบบผลงานทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผลเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2. การเข้าใจความคิด ค่านิยม และความทรงจำที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย โดยใช้การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ด้วยวิธีการของ Tony L. Whitehead (2005) ในการเข้าไปสำรวจพื้นที่จริง (Fieldwork), การสังเกตการทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม (Participant and Non-Participant Observation), การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการตีความจากบริบทโดยรอบ (Interpretation) เพื่อเข้าใจความคิดของกลุ่มเพศหญิงจีนที่มีความแตกต่างด้าน อายุ โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ทัศนคติ และค่านิยมเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือน และความแตกต่างในบทบาทและสถานะภาพต่อตนเองในครอบครัว และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยกระบวนการนี้จะสามารถเข้าใจ ความคิด ความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาให้เห็นภาพเชิงเปรียบเทียบได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งแสดงความสัมพันธ์ในโครงสร้างของครอบครัวแบบครัวเรือนขยาย (Extended Family) เป็นลักษณะการจัดระเบียบตามความสัมพันธ์ทางสายเลือด (Consanguine หรือ Blood Relation) ที่ขยายไปมากกว่า 3 ชั่วคน ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แบบชาวจีน

3. การวิเคราะห์ (Thinking Analysis) และประมวลผลทางความคิด เพื่อสรุปรูปแบบในการสร้างสรรค์ ซึ่งรวบรวมแนวคิดด้านศิลปะสตรีนิยม โดยการวิเคราะห์ทฤษฎีสัญวิทยา และทฤษฎี เพื่อใช้ในการสร้างภาษาทางทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสะท้อนเรื่องราวที่มาจากประสบการณ์ ความทรงจำ และความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมายรวมถึงจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยเอง

4. การสังเคราะห์ความคิด (Thinking Synthesis) โดยนำชุดภาษาทางทัศนศิลป์ที่ได้จากการวิเคราะห์ นำมาจัดวางใหม่ด้วยการกำหนดพื้นที่อย่างมีความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมจีนแต่จิวเป็นระบบที่มีผู้นำและผู้ตาม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และสถานะอย่างชัดเจน โดยการจัดการพื้นที่จะถูกกำหนดแบบลำดับชั้น (Hierarchy)

5. การทดลองและพัฒนา (Experiment and Development) จากแนวความคิดและการประมวลผลข้างต้น นำมาสู่การทดลองสร้างผลงานแบบร่าง และพัฒนาไปสู่การทำผลงานจริง

กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ในการสร้างสรรค์ผลงาน จิตรกรรมร่วมสมัย: บทบาทและสถานภาพของเพศหญิงในวัฒนธรรมไทย – จีน สามารถแบ่งกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานได้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดกรอบการสร้างสรรคจากเรื่องราวในบทสัมภาษณ์
2. การสร้างรูปแบบทางศิลปะเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์

การกำหนดกรอบการสร้างสรรคจากเรื่องราวในบทสัมภาษณ์

ผู้วิจัยมีแนวคิดการสร้างสรรคผลงานที่ต้องการนำเสนอให้ครอบคลุมประสบการณ์ในชีวิตของเพศหญิงจีน ในแต่ละช่วงอายุ ตั้งแต่การใช้ชีวิตของกลุ่มที่ถือธรรมเนียมจีนเข้มข้น ระยะเวลาผสมผสานระหว่างไทยและจีน และการกลืนกลายและเจือจางของวัฒนธรรมจีนในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงกำหนดเนื้อหาในการสร้างสรรค์ออกเป็น 3 ชุด คือ

1. สตรีจีนโพ้นทะเล หรือ ปังฉิมว้ย ที่สะท้อนบทบาทและสถานะภาพในชีวิตบ้านปลายของเพศหญิงที่เป็นยาย มีธรรมเนียมดูแลการไหว้เจ้า พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ หรือการดูแลลูกหลาน
2. สตรีไทยเชื้อสายจีน หรือ มัชฌิมว้ย ที่สะท้อนชีวิตจากวัยกลางคนที่เป็นช่วงของการทำงานหนัก ทั้งภาระของงานในบ้าน และการดูแลบุตร ความคาดหวังของครอบครัวสามีที่ต้องการลูกชายเพื่อสืบสกุล ท่ามกลางโลกสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่แนวคิดนี้ก็ยังคงพันนาการอยู่
3. สตรีลูกหลานจีน หรือ ดรณว้ย ที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและบทบาทของเพศหญิง จากการรับหน้าที่การดูแลบ้าน แต่ต้องทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวควบคู่ไปด้วยกัน ในกลุ่มนี้มีอิสระและการตัดสินใจด้วยตนเอง แต่การคาดหวังจากเพศชาย และความนิยมที่ต้องการให้อยู่ในกรอบจารีตแบบจีนก็ยังคงส่งผลต่อเพศหญิงในกลุ่มนี้ แม้ไม่เข้มข้น แต่ก็ส่งผลต่อทัศนคติและความคิดจากเพศชายที่มาจากกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอยู่

การสร้างรูปแบบทางศิลปะเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและรูปแบบทางศิลปะเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์แนวทางในผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยนี้โดย การศึกษาศิลปะที่แสดงเรื่องราวด้วยสัญลักษณ์ตัวแทนแห่งเพศหญิงในรูปแบบต่างๆ ศิลปะสตรีนิยมโดยสรุปแนวคิดในการสร้างสรรค์ออกมาได้เป็น 4 แนวทางสำคัญคือ

1. ศิลปินกลุ่มสตรีนิยมมุ่งค้นหาวิธีการสร้างการสนทนาระหว่างผู้ชมและผลงานศิลปะผ่านการผนวกมุมมองของผู้หญิง
2. ก่อนการเกิดขึ้นของศิลปะสตรีนิยม ศิลปินหญิงจำนวนมากเป็นบุคคลที่ไร้ตัวตนในการมองเห็นของสังคม หลายครั้งที่พวกเธอถูกปฏิเสธการจัดแสดงงานในหอศิลป์บนฐานของเรื่องเพศ เพื่อต่อสู้กับสิ่งนี้ ศิลปินสตรีนิยมจึงสร้างพื้นที่ทางเลือกเพื่อเปลี่ยนแนวคิดแบบเดิมนำไปสู่การสถาปนานโยบายของสถาบันที่สนับสนุนให้ศิลปินหญิงมีตัวตนในระบบตลาด

3. บ่อยครั้งที่ศิลปินสตรีนิยมจะใช้วัสดุหลากหลายรูปแบบซึ่งเชื่อมโยงไปยังความเป็นเพศหญิงเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน เช่น ผ้า หรือสื่อประเภทอื่นที่ถูกใช้น้อยมากในศิลปินชาย เช่นการแสดง (Performance) หรือวิดีโอ (Video) พวกเขามุ่งที่จะแสวงหาการขยายความหมายของศิลปะทัศนศิลป์และเพื่อร่วมกับการขยายความหลากหลายมุมมองทางความงาม

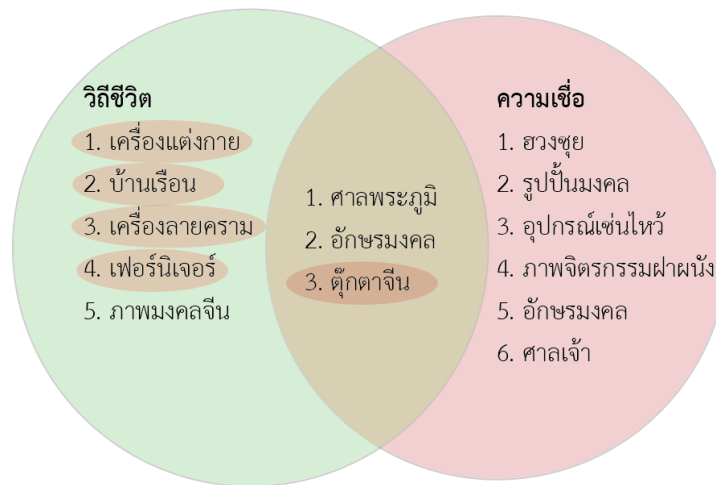
4. ศิลปินนิยมใช้ร่างกายและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของเพศหญิงในการสื่อความหมายสภาวะเพศสภาพโดยธรรมชาติ เพื่อแสดงเปลือกที่ห่อหุ้มอิสรภาพและจำกัดบทบาทของพวกเธอไว้

จากแนวคิดศิลปะสตรีนิยม นำไปสู่การตีความการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะที่ศิลปินเพศหญิงใช้ในการกำหนดวิธีการในการนำเสนอ ซึ่งศิลปินเพศหญิงนิยมการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย หรือการปรากฏตัวเข้าไปในผลงานของตนเอง และบางครั้งก็ใช้วัตถุหรือเครื่องใช้ไม้อ้อยที่แสดงความเป็นเพศหญิง เช่น ผ้า หรือข้าวของของผู้หญิง ซึ่งเป็นการใช้ตัวแทน หรือสัญลักษณ์ที่นำพาผู้ชมเข้าไปสู่ความทรงจำ ประสบการณ์ และความเจ็บปวดของเพศหญิง ผ่านร่างกาย และก้นบึ้งของจิตวิญญาณที่ลึกซึ้ง ของเรื่องราวศิลปินหญิงแต่ละคนที่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกับหลักการทางทฤษฎีสัญญาวิทยา ที่อธิบายกระบวนการแทนความ และการตีความความหมาย เพื่อสื่อสารเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง ที่บางครั้งผู้หญิงก็ใช้ตนเองเป็นทั้งวัตถุ (Object) และ เป็นทั้งเรื่องราว (Subject) สัญศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความหมาย เป็นการศึกษาว่า “สิ่งแทนความ” (Representation) จะทำให้เกิดความหมายอย่างไร เป็นการศึกษากระบวนการที่ทำให้เข้าใจความหมาย (Comprehend Meaning) และกระบวนการให้ความหมาย (Attribute Meaning) แก่สิ่งใด ๆ ทั้งยังสร้างความตระหนักคิดถึงความสัมพันธ์อันหลากหลายระหว่างมนุษย์และสิ่งแทนความ (Object)

สัญศาสตร์ศึกษาอ้างอิงความหมายที่ปรากฏรอบ ๆ ตัวโดยได้รับผลกระทบจากกรอบทางสังคม ที่ฝังรากลึกอยู่แล้วในสังคม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะกับความหมายซึ่งสังคมสอนให้รับรู้เกี่ยวกับสัญญะนั้น การอ้างอิงความหมายจากสัญญะ ไปสู่รหัส (Code) เนื่องจากวัตถุภาพที่ใช้เป็นตัวแทน มีความหมายเกินกว่าขอบเขตของความเป็นจริงของวัตถุนั้น เป็นผลจากความคิดอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมที่เรียนรู้มาก่อน ทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว นำไปสู่การตีความ (Interpretation) เพื่อให้เกิดการรับรู้ความหมายใหม่

เมื่อผู้วิจัยได้แนวคิดของการกำหนดเนื้อหา และเรื่องราวที่ใช้ในการนำเสนอ รวมถึงรูปแบบการสร้างสรรค์ที่ใช้กรอบแนวคิดศิลปะสตรีนิยมและสัญศาสตร์ จึงเข้าสู่กระบวนการการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยที่สามารถใช้อธิบายเรื่องเพศหญิงมาเป็นทัศนธาตุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มศิลปะจีนออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เป็นวัตถุที่สร้างทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรม
2. ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นวัตถุที่สร้างทำขึ้นจากการใช้งานและประดับตกแต่งในการดำเนินชีวิต

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงการวิเคราะห์ จัดกลุ่มศิลปะจีนในประเทศไทยและการเลือกศิลปะจีน

ที่เป็นตัวแทนภาษาทางจิตรกรรมที่ใช้ในการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยจัดกลุ่ม และวิเคราะห์สิ่งที่สามารถใช้สื่อสารเรื่องความทรงจำจากบทบาทและสถานภาพ เพศหญิงจีนได้จากแผนภูมิด้านบน โดยคัดเลือกวัตถุที่อยู่ในวิถีชีวิตที่สามารถสร้างเรื่องราวบริบทวัฒนธรรมจีน ออกมาได้ 4 ประเภท คือ เครื่องแต่งกาย บ้านเรือน เครื่องลายคราม และเฟอร์นิเจอร์ รวมถึงสิ่งที่มีความร่วมกัน ระหว่างวิถีชีวิตและความเชื่อที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ของเพศ และการแสดงออกทางอารมณ์ได้ 1 ประเภท คือ ตู๊กตาจีนเพศหญิง

ความหมายและภาษาทางทัศนศิลป์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์

- ตู๊กตากระเบื้องเคลือบจีน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมจีนที่มีมาอย่างยาวนาน และเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นจากการคิดค้นเทคนิคการสร้างสรรค์ของชาวจีนว่ากระเบื้องเคลือบจีน (Chinese Porcelain) ที่ชาวยุโรป ในหลายศตวรรษผ่านมามีความนิยมอย่างสูง และพยายามลอกเลียนเพื่อทำให้คล้ายกับประเทศจีน อีกทั้งเป็น วัตถุที่ศิลปินนิยมใช้ในการเล่าเรื่องที่อุปมาลักษณะของคนจากรูปลักษณ์ของตู๊กตา ผู้วิจัยจึงรวบรวมตู๊กตาเพศ หญิง ที่แสดงช่วงวัยออกเป็น 3 ระดับตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น อีกทั้งด้วยคุณสมบัติของวัตถุที่เป็นกระเบื้องเคลือบ ดูภายนอกแข็งแรงแกร่ง มันวาวและเครื่องขั้ว ไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึกเนื่องจากค่านิยมทางวัฒนธรรม แต่ในมุม กลับกันวัสดุประเภทนี้บอบบาง แตกหักง่าย เหมือนความรู้สึกของเพศหญิง จึงเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ของเพศ หญิงได้อย่างดี

- ลายคราม ส่วนที่สองรองจากการใช้สัญลักษณ์ของตู๊กตา คือ การใช้ลวดลายคราม เนื่องจาก ตู๊กตาเป็นวัสดุที่ทำจากกระเบื้องและมีลวดลายที่ใกล้เคียงกับลายคราม ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ลายครามเพื่อหา รูปแบบที่เหมาะสมในการใช้อธิบายความคิดเกี่ยวกับเพศ ในวัฒนธรรมจีนมีการอุปมาถึงลักษณะทิวทัศน์ของ สองสิ่งที่ตรงกันข้าม ทั้งความเป็นหญิง – ชาย, อบอุ่น – หนาวเย็น, หยิน – หยาง ฯลฯ ซึ่งกลุ่มลายที่ใช้แสดงเพศ ที่เด่นชัด คือ มังกร ซึ่งมังกรเป็นสัตว์กึ่งเทพ ที่มีพลังอำนาจสูงสุดในสัตว์พิเศษประเภทอื่น อีกทั้งชาวจีนเชื่อว่าเป็น บรรพบุรุษของตน ซึ่งการยกย่องเพศชายหรือระบบปิตาธิปไตยของจีน เชื่อมโยงเอาสัตว์ที่มีอำนาจสูงสุดเป็นเพศ

ชาย ในขณะที่เพศหญิงคือหงส์ เพราะฉะนั้นมังกร จึงเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเพศชายได้เป็นอย่างดี อีกทั้งลายมังกรยังถูกเขียนอย่างต่อเนื่องในทุกยุคทุกสมัยของราชวงศ์จีน มังกรจึงมีพลังอำนาจในการควบคุม และอำนาจเหมือนดังจาร์ตจีนที่สังคมชายเป็นใหญ่จะวางกรอบให้แก่เพศหญิง

เนื่องจากการนำเสนอภาพลักษณ์ของตุ๊กตา ไม่สามารถใช้วิธีการตรงไปตรงมาที่แสดงออกผ่านทางท่าทางของตุ๊กตา เนื่องจากจารีตทางค่านิยมทางความเชื่อในลัทธิขงจื๊อ ที่ไม่นิยมให้เพศหญิงแสดงความรู้สึก และต้องวางอารมณ์เรียบเฉย จนเหมือนไร้ตัวตน ผู้วิจัยจึงกำหนดท่าทางตุ๊กตาที่ต้องกำหนดให้อยู่นิ่งเฉย นอบน้อม และพร้อมที่จะรับคำสั่ง อยู่ในกรอบตามจารีตที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงสร้างสรรค์เรื่องเล่าผ่านการตีความใหม่จากเรื่องเล่าของแต่ละช่วงวัย มาสู่การสร้างลายครามที่สะท้อนวิถีชีวิต บทบาทของเพศหญิงที่เก็บงำความรู้สึก และแสดงภาวะที่จำยอมและทำตามบทบาทที่ได้รับในทุกช่วงวัย

- เครื่องแต่งกาย การบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญผ่านภาพลักษณ์ตุ๊กตาคือ เสื้อผ้า ที่บ่งบอกถึงเบื้องหลังบริบททางวัฒนธรรมของตุ๊กตาได้อย่างเด่นชัด การแต่งกายของจีน ที่ผสมผสานเข้ากับการแต่งกายร่วมสมัยของไทย สะท้อนภาวะการผสมผสานรูปแบบทางวัฒนธรรมไทย – จีน เข้าไว้ในผลงาน

- เฟอร์นิเจอร์ และบ้านเรือนแบบจีน การกำหนดพื้นที่ของตุ๊กตาที่อธิบายถึงขอบเขตของเพศหญิง ภายใต้การทำงานในบ้าน หรือการถูกเก็บให้อยู่แต่ในพื้นที่จำกัด จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอธิบายถึงภาวะของเพศหญิงที่ไม่สามารถเป็นอิสระจากพันธนาการทางพื้นที่ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องในวิถีเพศหญิงจีน คือการอยู่กับบ้าน และทำงานบ้านที่ถูกกำหนดให้เป็นงานของเพศหญิง สภาพแวดล้อมที่มีกลิ่นอายแบบจีนจึงเหมาะในการสร้างภาษาทางจิตรกรรมเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจความรู้สึกและประสบการณ์ของเพศหญิงในแต่ละช่วงอายุได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาและการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม

จากข้อมูลและการเลือกกลุ่มทัศนธาตุและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบจิตรกรรมสร้างสรรค์แบบร่าง และพัฒนาแบบร่างไปสู่ผลงานจริง โดยมีวิธีการในการพัฒนาดังต่อไปนี้

ระยะทดลอง

ผู้วิจัยทดลองสร้างสรรค์ผลงานจากคอมพิวเตอร์ เพื่อทดลองสร้างแนวทางในการแบ่งพื้นที่และจัดการทัศนธาตุแต่ละชิ้น รวมถึงสื่อสารเรื่องเล่าจากบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย ซึ่งผลงานนี้เป็นภาพร่างในระยะแรก ๆ โดยใช้การเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา

การพัฒนาสัญลักษณ์

จากนั้นผู้วิจัยทำการทดลองการสร้างสรรค์ที่เริ่มเข้าไปสู่ความจำเพาะโดยใช้เฉพาะส่วนของร่างกาย โดยใช้ใบหน้าของตุ๊กตากระเบื้องเคลือบเป็นภาพลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร โดยจัดทำทางให้เหมือนกับภาพบุคคล (Portraiture) เพื่อสร้างบริบทและความหมายใหม่ให้กับตุ๊กตา ในภาพร่างนี้จะเน้นใบหน้าและการแสดงอารมณ์ความรู้สึกผ่านทางดวงตาและปาก เปลี่ยนภาพลักษณ์การใช้ตุ๊กตาเพศชายเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้เป็น

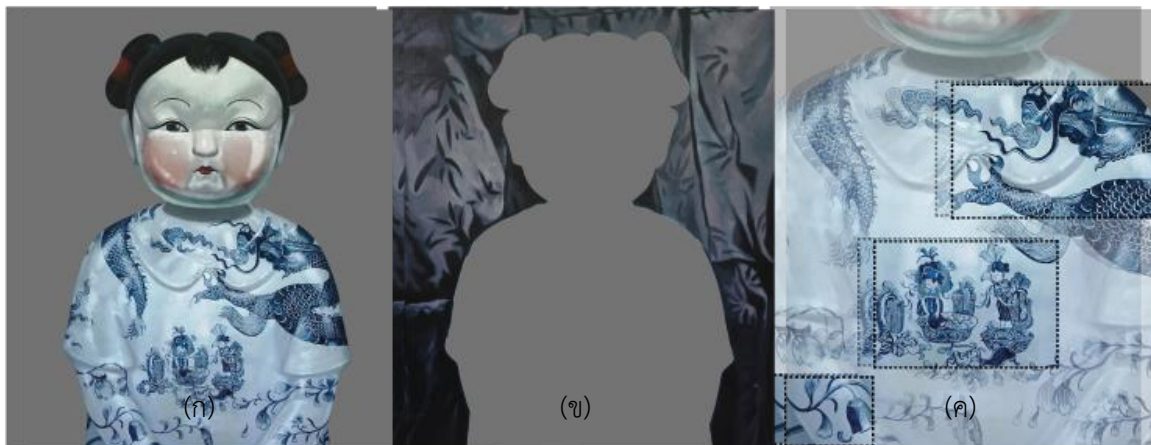
ตัวแทนของสิ่งใดที่แสดงถึงอำนาจและความเข้มแข็งทางเพศชาย ซึ่งถูกวางตำแหน่งให้อยู่บนป่าของเพศหญิง ซึ่งถูกใช้เป็นวิธีการแสดงถึงอำนาจที่เหนือกว่าในภาษาทางจิตรกรรม

ระยะพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์

ผู้วิจัยทดลองการใช้รูปประติมากรรมที่ปั้นจำลองแบบตุ๊กตาจีน เพื่อศึกษาลวดลายที่พันรอบวัตถุ 3 มิติ และใช้ต้นแบบนี้ในการสร้างภาพร่างจิตรกรรมสีอะครีลิก พร้อมทั้งเริ่มใส่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันของเพศหญิง เช่น การล้างจาน โดยวางไว้เหนือศีรษะให้ความรู้สึกถึงการแบกรับและการกดทับ ซึ่งในตอนแรกทำเป็นโครงสร้างของศีรษะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งร่วมกับอวัยวะในร่างกาย แต่ปรับเปลี่ยนโดยการแยกออกมาให้เห็นรายละเอียดของสิ่งของให้ชัดในการให้รายละเอียดของวัตถุต่าง ๆ แต่ยังคงสัญลักษณ์สิ่งใดที่แสดงอำนาจของเพศชายไว้

การวิเคราะห์ผลงานสร้างสรรค์

ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้สู่กระบวนการรังสรรค์ผลงานด้วยการใช้องค์ประกอบในภาพที่ประกอบด้วย 1) ตัวภาพหลัก ซึ่งเป็นตุ๊กตากระเบื้องเคลือบเพศหญิงแสดงภาพในแบบภาพบุคคล สะท้อน เพศ วัย และอารมณ์ความรู้สึก 2) ส่วนที่สองการวางกลุ่มสัญลักษณ์และภาพตามลำดับความสำคัญและอำนาจ โดยวางมังกรในตำแหน่งสูงที่สุด ตามด้วยภาพจากเรื่องเล่าของเพศหญิงในแต่ละรุ่น และภาระในบ้านที่ผู้หญิงต้องแบกรับ ในตำแหน่งต่ำสุดเป็นภาพลวดลายพรรณพฤกษาที่สะท้อนเพศหญิงและมรดกทางวัฒนธรรมจีน 3) ในส่วนพื้นหลังแสดงบริบทสถานที่ภายในบ้านที่ขอบเขตแห่งพื้นที่ของเพศหญิง กรอบจารีตที่กำหนดพื้นที่การใช้ชีวิตและความผูกพันที่เป็นพันธนาการของผู้หญิงจีน จึงแสดงถึงสถานที่ภายในบ้านที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าในมุมต่าง ๆ ของบ้านที่ผู้หญิงประกอบกิจกรรมทั้งหมด

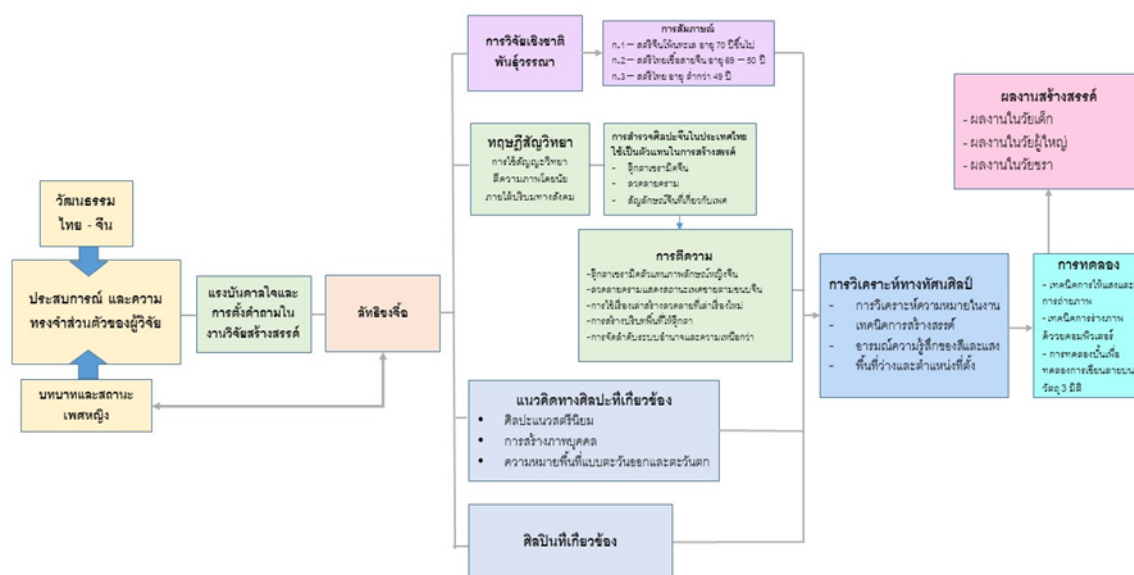

ภาพที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ผลงาน (ก)การสร้างภาพตัวแทนบุคคลจากตุ๊กตา (ข) การสร้างภาพบริบทในชีวิต (ค) การแทนค่าสัญลักษณ์ทางเพศหญิงและชาย

กระบวนการวิจัยสร้างสรรค์และการถอดองค์ความรู้ที่ได้จากผลงานจิตรกรรม

จากกระบวนการสร้างสรรค์ตั้งแต่กระบวนการต้นจนถึงกระบวนการสุดท้าย ผู้วิจัยสามารถจำแนกองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมได้ดังนี้

1. กระบวนการ ขั้นตอน เพื่อการสร้างสรรค์การแปลความหมายจากแรงบันดาลใจไปสู่การลำดับขั้นเพื่อการหาคำตอบในเชิงงานวิจัย จากการค้นคว้าที่มาทางความคิด ไปสู่กระบวนการทางศิลปะ ที่แสดงความคิดในการสร้างสรรค์อย่างมีตรรกะ
2. การถอดรหัสความหมายทางวัฒนธรรมขั้นต้น ไปสู่กระบวนการคัดสรรเพื่อสร้างความหมายทางสัญลักษณ์แสดงความหมายเชิงคู่ขนาน และนำไปการใช้เพื่อแทนค่าภาษาทางทัศนศิลป์
3. การสร้างพื้นที่ว่างที่ประกอบขึ้นระหว่างจิตรกรรมแบบตะวันตกที่มีมิติแบบเหมือนจริง (Realistic) ไปสู่การผสมรวมของพื้นที่ว่างแบบตะวันออก ที่มีลักษณะจิตรกรรมเล่าเรื่อง 2 มิติ ด้วยรูปสัญลักษณ์จิตรกรรมบนลายคราม

ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการสร้างสรรค์ของศิลปินอย่างเป็นลำดับขั้น ผ่านกระบวนการรวบรวมวิเคราะห์ ตีความ ไปสู่การสร้างสรรค์

สรุป

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่เติบโตภายใต้วัฒนธรรมและธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดบทบาทและสถานภาพให้เพศหญิงต้องยอมรับเงื่อนไขทางสังคมและคุณค่าทางจริยธรรมที่เหมาะสมกับเพศหญิงในครอบครัวชาวจีน เป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้เกิดการตั้งคำถาม ว่าอะไรคือเหตุผลที่อยู่ภายใต้การควบคุมพฤติกรรม การแสดงออก และแบ่งแยกบทบาทชัดเจนระหว่างเพศหญิงและชาย รวมถึงการให้คุณค่าที่เพศชายดูจะมีอภิสิทธิ์ที่มากกว่า ผู้วิจัยจึงเริ่มค้นคว้า และศึกษาเพิ่มเติมว่ากรอบคิดปิตาธิปไตย คืออะไร ทำไมจึงครอบงำ บทบาทของเพศหญิงจีนและส่งผลกระทบต่อเพศหญิงจีนในไทย ในฐานะลูกหลานที่เป็นจีน แต่เกิดในประเทศไทย จารีตนี้ยังคงอยู่ในรูปแบบใด และสะท้อนในวิถีชีวิตเพศหญิงจีน - ไทยอย่างไร ทั้งนี้ความสงสัยในจุดเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นจากครอบครัวตนเอง นำไปสู่การค้นคว้าหาคำตอบกับเพศหญิงจีนแต่จิวในส่วนอื่น ๆ ของประเทศไทย ถอดประสบการณ์ ความรู้สึก และสิ่งที่เพศหญิงจีนในแต่ละรุ่นสะท้อนมุมมองและทัศนคติต่าง ๆ กัน

ชีวิตที่เกิดและเติบโตด้วยค่านิยมนี้ในครอบครัวที่แตกต่างกัน สิ่งนี้เองเป็นเนื้อหาสำคัญในการวางกรอบผลงานสร้างสรรค์ในผลงานศิลปกรรมชุดนี้

เมื่อศึกษาถึงประเด็นความไม่เท่าเทียมทางเพศ และการจำกัดสิทธิของเพศหญิง ศิลปะแนวสตรีนิยม จึงเป็นกระแสศิลปะในชุดความคิดหนึ่ง ที่รังสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้ฐานคิด มุมมอง และการแสดงออกทางความรู้สึกของผู้หญิง ที่มุ่งค้นหาเทคนิค และวิธีการนำเสนอโดยผ่านตัวแทนทางเพศ ที่นิยมใช้ร่างกาย หรือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของร่างกายที่บ่งชี้ความเป็นเพศ ซึ่งเป็นตัวแทนและสัญลักษณ์สำคัญในการนำเสนอสภาวะกดดันภายใต้บริบททางสังคมที่ไม่เปิดพื้นที่ให้แก่ศิลปินหญิง อีกทั้งยังกดทับทาบทาให้เพศหญิงไม่มีตัวตนในสังคมที่ยึดถือค่านิยมแบบปิตาธิปไตยอีกด้วย

การใช้ภาพลักษณ์แทนเพศหญิง จึงสามารถใช้สัญลักษณ์ที่มีส่วนคล้ายมนุษย์ ตึกตาจึงกลายเป็นทัศนวัตถุสำคัญในการตอบสนองต่อเรื่องราว เนื้อหาที่อธิบายถึงความเป็นหญิงได้เป็นอย่างดี และเนื่องด้วยรูปลักษณะของตึกตาแสดงให้เห็นถึงรากทางวัฒนธรรมจีนที่เด่นชัดปรากฏในหน้าตา ท่าทาง เสื้อผ้า และทรงผม ที่สามารถทำให้ผู้ชมเชื่อมโยงความเข้าใจต่อสัญลักษณ์ (Signified) นี้ ไปสู่ความทรงจำได้ทันที การใช้หลายลายแบบลายครามที่เป็นมรดกล้ำค่าและคงความยาวนานมาหลายศตวรรษ เป็นการย้ำให้เห็นถึงรากเหง้าที่ฝังรากลึกในระบบความเชื่อที่ยาวนานของชาวจีน เป็นรูปแบบศิลปะจีนที่สามารถนำมาใช้อธิบายถึงวิถีชีวิตของชาวจีนที่ไม่อาจจะอยู่ที่ใดของโลก ก็มีอาจปฏิเสธรากวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของตนเองได้

ผลงานวิจัยสร้างสรรค์ จิตรกรรมร่วมสมัย: บทบาทและสถานภาพเพศหญิงในวัฒนธรรมไทย – จีน จึงเป็นการวิจัยที่อธิบายกระบวนการสร้างสรรค์ โดยเริ่มจากประสบการณ์ส่วนตัว และใช้แนวคิดทางเพศเชื่อมโยงเข้ากับกระแสการเคลื่อนไหวทางศิลปะเพื่อหาความเชื่อมโยง และสร้างภาษาทางทัศนศิลป์ขึ้นจากมรดกวัฒนธรรมจีน ที่สามารถเป็นตัวแทนสะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับเพศหญิงและบทบาทในชีวิต สามารถอธิบายชีวิตของเพศหญิงจีนตั้งแต่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในไทย สร้างฐานะและเติบโตในไทย จนกระทั่งมีลูกหลานสืบมา รวมทั้งยังสามารถอธิบายสภาวะทางบทบาทและสถานะของเพศหญิงตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ต้องอยู่ภายใต้จารีตจีนสืบไป แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าปรากฏการณ์นี้จะเปลี่ยนไปตามกระแสของโลกและการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ที่เริ่มเปิดพื้นที่และโอกาสให้เพศหญิงมากขึ้น แต่ร่องรอยของการครอบงำแบบชายก็ยังคงทิ้งให้เห็นถึงบาดแผลในความทรงจำ ความรู้สึก และประสบการณ์ของเพศหญิงไทย – จีน ผู้วิจัยเชื่อว่ากระบวนการนี้จะสามารถเป็นวิธีการสร้างความรู้ให้แก่ผู้สนใจทั้งในเชิงวิชาการ และในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่อไป

เอกสารอ้างอิง (Reference)

ภาษาไทย (In Thai)

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, **ชาวจีนในประเทศไทย** กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517, หน้า 158

ณปรีชัญ บุญวาศ, **ภาพสะท้อนของระบบครอบครัวและสถานภาพสตรีจีนในงานเขียนของ เฟอร์ล เอส บัค ปา**

จินและยุงซาง, วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ม.ค. - มิ.ย 2552 หน้า 85

ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, **ปิตาธิปไตย: ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย**

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2555, 30-45

ภูวดล ทรงประเสริฐ, **นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)**, วิทยานิพนธ์

มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519

พงศ์ศิริ คิตติ, (2559), “สี่แห่งศรัทธาและสงบสุข” Veridian E-Journal, Silapakorn University, ปีที่ 9, ฉบับที่

2 (พฤษภาคม – สิงหาคม) : 2276

ยุพเรศ มิลลิแกน, **บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย**, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510 หน้า 54

เสียวจิ๋ว, นามแฝง **ตัวตนคนแต่จิ๋ว** กรุงเทพฯ: มติชน, 2554 หน้า

หอการค้าไทย, **คนจีนในเมืองไทย หนังสือระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระยา**

มโหสวรรค์ ณ เมรุพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, 9 กรกฎาคม 2518 กรุงเทพฯ:

บริษัทพิมพ์, 2518 หน้า 59.

อดุลย์ รัตนมันเกษม, **กำเนิดคนแต่จิ๋ว วิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน** พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: แสงดาว,

2557. หน้า 3

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี, **คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในนิตยสารในการสะท้อนบทบาท และสถานภาพของสตรีไทย**,

วิทยานิพนธ์ (น.ม.)—จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัจจิมา เจริญจิตร ตนานนท์, (2559), “การศึกษาจิตรกรรมศิลปะนามธรรมโลกตะวันออกที่มีแรงบันดาลใจจาก

ธรรมชาติ สะท้อนปรัชญาความงามและความจริงในแบบ “อัติวิสัย”, Veridian E-Journal,
Silapakorn University, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม) :2359

ภาษาอังกฤษ (In English)

Chaipromprasith, T. (1988). **Status and Role of Women in the Chinese Family in**

**Contemporary Thailand: Case Studies of a Conservative Group in Bangkok
Metropolis.** Chulalongkorn University, p.114-115

Chansiri, D. (2006). **Overseas Chinese in Thailand: A Case Study of Chinese Emigres in**

Thailand in the Twentieth Century. Thesis (J.S.D)-Tufts University, United States.

Hiranto, U. (1983). **Encyclopedia of Social Science-Anthropology.** Bangkok, p.125-126

- Jiranakorn, Y. (2011). **China-Society and Ethnic Cultural Diversity**. Chinese Studies Center, Chiang Mai University, Thailand
- Kataphutorn, K. and Chaitaweep, C. (2014). **A Study of the Ethical Principles of Confucianism**. Academic Journal Bangkokthonburi University, Bangkok, Thailand, p.12-23
- Kornunthakiat, J. (2003). **Chinese Traditions**. Se-Education Co., Ltd., Thailand.
- Mahapasuthanon, U. (2010). **Chinese Womanhood in Post-Mao Women's Novels**. Chulalongkorn University, p.34-38
- Napapornpipat, R. (1991). **The Voting Behavior of The Sino-Thai Population in The Election of Bangkok Metropolis Constituency 2**, Department of Government, Chulalongkorn University, p.68-69
- Ngamswang, C. (1999). **The child socialization of Chinese Thai women in Bangkok Metropolis**. Chulalongkorn University, p.114-115
- Niyomsilp, S. (2012). **The Fourth Wave: Southeast Asia and New Chinese Migrants**. Research paper, the 4th National Science, National Research Council of Thailand, p.4
- Pattranupravat, R. (2011). **The transmission of the Chineseness (through understanding the meaning and religious symbols) to the descendants of the Chinese in Thai society**. Research report, University of Thai Chamber of Commerce, p.2
- Bloomfield, F. (1983). **The book of Chinese Beliefs**. London, Arrow Books, p.11.
- Carter, L. C., (1993). **Dolls in Contemporary Art: A Metaphor of Personal Identity**. The Patrick and Beatrice Haggerty Museum of Art, Marquette University, Milwaukee, Wisconsin, p.4
- Landon, K. (1941). **The Chinese in Thailand**. New York: Institute of Pacific Relation.
- Weiyang, Y. (2010). **Chinese Female Characters in Thai Novels**. Liberal Arts Review, Huachiew Chalermprakiet University, 5, p.14-28
- Whitehead, Tony L. (2005). **Basic Classical Ethnographic Research Methods**. Cultural Ecology of Health and Change, Department of Anthropology University of Maryland College Park, Maryland, p.9-10
- Williams, Lea E. (1966). **The Future of the Overseas Chinese in Southeast Asia**. The United States and China in World Affairs, New York, p.90
- William, G., S. (1973). **Chinese Society in Thailand: An Analytical History**. Cornell University

Press, p.25

Lee, Khoon Choy (2013). **Golden Dragon and Purple Phoenix: The Chinese and Their Multi-Ethnic Descendants in Southeast Asia**, Singapore: World Scientific.

David and Vera Mace (1960). **Marriage: East and West**, (Garden City, New York: Doubleday & Co.), p.67